

просветне политике из „перспективе провинције“ да избегне писање „завичајне монографије“. Пред њом је био нимало лак задатак да просветну политику државе и уопште просветне прилике у Бановини прикаже у свој њиховој сложености и у свим нијансама, који је она с успехом обавила. Пошто се под Дунавском бановином убрзо после њеног формирања све више почео подразумевати само простор Војводине, шумадијски део Бановине у књизи је остао у сенци. Но без обзира на то, она доноси много нових резултата за историју Југославије, српског народа и националних мањина.

Др Софија БОЖИЋ

Мира Радојевић,
*Научник и политика: политичка биографија
 Божидара В. Марковића (1874–1946),*
 Филозофски факултет, Београд, 2007, 435 стр.

Рад на биографијама представља једно од најтежих истраживачких подухвата и велики изазов за сваког историчара, а посебно у срединама као што је наша у којима је мало сачуваних извора, дневника или сећања и где је често тешко реконструисати и основне податке о појединим личностима. Вероватно се из тих разлога у домаћој историографији релативно мали број историчара бавио овом врстом истраживања. Др Мира Радојевић је монографијом о Божидару В. Марковићу показала не само врхунску преданост позиву истраживача и високу ерудицију већ и изузетне квалитете у презентацији резултата до којих је дошла.

Поред предговора у коме објашњава своје мотиве и разлоге опредељења за истраживање политичке биографије Божидара Марковића, Мира Радојевић је монографију конципирала кроз неколико поглавља која носе следеће наслове: *Младост и политика (1874–1903)*, *Године политичког зрења (1903–1914)*, *У служби нације, идеје и државе (1914–1918)*, *Између идеала и стварности (1919–1941)* и *У емиграцији (1941–1946)*. Полазећи од тога да је рад на „било којој историјској личности“ могућност да се исприча „прича о људима, временима, идејама, процесима, проблемима и догађајима“, М. Радојевић објашњава да је бављење личношћу Боже Марковића за њу било „основа за истраживање усвајања и тумачења југословенске идеје (и државе на њој засноване) у кругу српских, преваходно србијанских интелектуалаца од почетка XX века па до краја Другог светског рата“. Суочавајући се са низом истраживачких проблема, тешкоћа и питања који се отварају пред готово сваким писцем биографије одређене историјске личности, Мира Радојевић се трудила да превазиђе оквире традиционалне политичке историографије, унесећи изворе који доприносе „очовечењу“ историографског рада. Настојала је и у потпуности успела не само да ослика портрет Боже Марковића (како политички тако и лични) већ и портрет читаве једне генерације.

Порекло, места и начин школовања, улазак у политички живот, боравак у затвору, делатност и односи у Самосталној радикалној странци, улога у Фридјунговом процесу, двојство научне и политичке каријере, мисија у Женеви током Првог светског рата, однос према југословенском уједињењу, улога у настанку Југословенске лиге, учешће на мировној конференцији у Паризу, делатност у Демократској

странци између два рата, улога помирителја у српско-хрватским односима по проглашењу диктатуре, рад на Универзитету као научника и педагога, функција министра правде у влади Душана Симовића, боравак у САД-у и Великој Британији током Другог светског рата, губитак сина јединца, болест и смрт у емиграцији а да му се данас ни гроб не зна, само су сумарно наведени приказ онога о чему говори политичка биографија Боже Марковића. Али Мира Радојевић пружа истовремено и много више. Она даје одличан увид у историјске околности како у Краљевини Србији тако и у Краљевини СХС/Југославији, развој политичких прилика, стање у политичким странкама, генезу југословенске идеје, српско-хрватске односе, сукобе у емиграцији током Другог светског рата и низ других аспеката потребних да се схвати време и простор у коме делује Божа Марковић. Закључујући монографију, ауторка издваја неколико елемената који по њеном мишљењу одликују личност коју анализира: дужина политичког трајања, верност идејама и начелима и способност да гледа целовито без освртања на политиканство, странчарења и парцијалне интриге. Мира Радојевић истиче да је Божа Марковић био човек у чију су добронамерност веровали у Загребу, емиграцији и комунистичким редовима, што је била реткост за политичара који је долазио из Србије.

На крају се без претеривања може рећи да ова изузетно технички добро приређена књига, са свим потребним пратећим апаратом и неколико пробраних фотографија, свакако поставља нове стандарде у раду на биографијама у домаћој историографији.

Др Радмила РАДИЋ

**Миле С. Бјелајац,
Генерал Драгиша Пандуровић. Живот и сведочења,
Институт за новију историју Србије и Алтера,
Београд, 2007, 518 стр.**

Дневничко-мемоарске белешке дивизијског генерала Драгише Пандуровића, које је за објављивање приредио, допунио генераловом биографијом и библиографијом др Миле Бјелајац, не представљају класичан мемоарски спис писан пером истакнутог војника какве је домаћа читалачка публика навикла да сусреће. Наиме, дневници и мемоари генерала Пандуровића састоје се из неколико списа насталих у различитим моментима бурних дешавања на Балкану током прве половине XX века. Четири рата у којима је генерал Пандуровић учествовао, дуге године тешке војничке мирнодопске службе, горчина заробљеништва и емигрантског живота обележили су не само једну историјску епоху већ и судбину генерације учесника тих збивања. Судбина појединаца често у историографским казивањима бива замагљена нарацијом о крупним војним и политичким дешавањима, а мемоарска литература, у којој домаћа историографија у великој мери оскудева, сликовито говори о људским судбинама, њиховом доживљају преживљеног, другој страни великих дешавања и подстиче историчаре да другачије размишљају над отвореним историјским изворима те врсте. У том смислу, поред већ објављених мемоара генерала Богољуба Илића и делимично публикованих мемоарских казивања генерала Панте Драшкића, списи генерала Пандуровића заузимају важно место у кратком низу доступне ме-